

שמחת שלמה

מאוצרותיו המשמחים של זקנינו רבי שמחה שלמה לוין זצ"ל

גליון מספר 60, פרשת בא תשע"ו
מעמוד 6 – גליון מספר 9 בא תשע"ה

* * *

למעוניינים לקבל הגליון בדואר, בפקס או בדואר אלקטרוני
או להוסיף הערות והארות, מעשים והנהגות, מתורתו של זקנינו הצדיק זצ"ל:
אברהם משה רוט, פארן 1ב' ירושלים, 0527652027
דוא"ל: haravsslevin@gmail.com

א.

כתוב ב'פסיקתא חדתא': וכי מאחר שישראל חביבין למה מסרן ביד אויב (פרעה)? אמר רבי חנינא שכל מדות הקב"ה הוא מדה כנגד מדה, בתחלה קודם שירדו למצרים היו בני אמהות מבזין את בני השפחות ולא נהגו בהם אחוה, והיה הדבר קשה מאד בעיני הקב"ה, והיתה רוח הקדש צווחת ואומרת 'כולך יפה רעיתי'. אמר הקב"ה איך אעשה להם שיקבלו בני השפחות? אורידם למצרים ויהיו כולם עבדים, ובשעה שנגאלים יאמר כולם 'עבדים היינו לפרעה' ונמצא כולם שוים, וכל כך למה – להודיע גדולתו ושבחיו של הקב"ה לכל באי עולם וידעו לעשות שלום בין בריותיו, לכך נקרא שמו 'שלום'. עכ"ל. והדברים נוראים מאד, כל חושך הגלות והיסורים שסבלו אבותינו במצרים, היה בשביל להביא אותם לאחדות בין השבטים והעדות, שלא יתנשאו חלקם על חלקם, ולא ירגישו חלקם 'בני שפחות'.

הוסיף רבי מרדכי דימנטמן שליט"א:

דברי הפסיקתא הללו היו ממש מרגלא בפומיה דרבי שמחה שלמה זצ"ל, והיה מאד כואב ודואב על זלזול וריחוק בין קהילות ישראל הקדושות. אצלו זצ"ל לא היו שום הבדלים בין ספרדים לאשכנזים, חסידים ומתנגדים, חובשי שטריימעל או כיפה סרוגה, כולם היו אהובים וחביבים אצלו. הוא הקפיד להיות 'כלל-ישראלי', שייך לכל עם ישראל. גם אנשי פשוטים לכאורה, כמו נהג המוניות שהסיעו אותו מדי יום, לא היו נחשבים אצלו חלילה כ'בני השפחות'.. אלא היה מכבדם מאד ומשוחח עמם בדברי תורה בנעימות ובמתיקות.

הצדיק רבי חיים זייצ'יק זצ"ל (מובא בחכמת המצפון כאן) הוסיף על דברי הפסיקתא הנ"ל דברים מבהילים: מי יודע מה הטעם העקרי של הסבל האיום של עמנו, היסורים האיומים החל מקדמת דנא ועד ימינו, אם לא בכדי להגיע לידי התאחדות והשתוות של סוגי בני עמנו הכשרים, החרדים והבינוניים, ואף בני השפחות, עם כל כיתות אנשי המעלה ובעלי השם, להגיע לידי התאחדות והתמזגות בהכרת מעלת חבריהם וההתלמדות זה מזה.

האמנם נבצרה ממנו היכולת לעשות מיזוג והתאחדות מתוך נדיבות והבנה ומתוך רצון טוב, מתוך ויתור מעט על ההתנשאות האוכלת בנו, ומתוך הכנעה מעטה של כל אחד לחבירו, והקב"ה הלא יושב ומצפה שנתאחד ונשתווה, ושלום זה יגרום שהוא ממרמיו ישפות לנו השלום הרוחני המוסרי העילאי, כי ההתאחדות וההשתוות בהכרח שיבואו אלא שהביררה בידינו אם להשיגו בדרך של שבט הרשע או בדרך החסד והחן, שנביט האחד בחבירו באהבה ואחוה ובמעלות זולתינו. ומה מאד ערבה וחביבה היא לפני הקב"ה הכנעה קלה שהאדם מכניע את עצמו בעוד מועד, ויחסוך מן הקב"ה כביכול את ההשתמשות במקל החובלים.. "עיי"ש עוד.

א"ה, גם סבא זצ"ל היה קורא דברי הפסיקתא הללו מתוך זעקה גדולה שיצאה מלבו הטהור, כמה אנו מפסידים ומתייסרים מחמת המחלוקות וההתנשאות. (והנה לפני השואה האיומה היו קהילות האשכנזים גם הם מחולקות לפי מדינות מוצאם, היו ליטאים ופולנים, הונגרים ורומנים, בני רוסיה ובני גרמניה, אשר היה מזגם שונה מאד זה מזה, ואילו היו מציעים ליהודי פולני להינשא לבחורה מהונגריה היה נעלב מאד.. וכן להיפך.. והנה באה עלינו השואה ובלבלה את הכל, הניצולים שרידי האש כבר לא דקדקו והקפידו להבדיל עצמם לפי מוצאם, בחינת דברי הפסיקתא הנ"ל שכולם 'עבדים היינו', וכיום כבר כל קהילות האשכנזים ממוזגות זה בזה בלא בידול והתנשאות.. אך מה נורא הדבר שעל קהילות אחרות עדיין יש המביטים ל'בני השפחות' חלילה, ואין משלבים אותם במוסדות החינוך, ולהנשא עמם מאן דכר שמיה..)

היה סבא מספר מה ששמעה סבתא זהבה גולדה ע"ה ממורתה הרבנית רבקה וולבה תליט"א, שבעלה **רבינו שלמה וולבה זצ"ל** היה מתאר לה איך המשיח כבר דופק בדלת [ובאומרו זאת היה נעמד בסמוך לדלת ודופק...] **ואנו על ידי המחלוקות נועלים הפתח בעדו!**

עטרת ראשנו רבי אריה זצ"ל היה ממעבירי ושומרי מסורת תורת אדונינו הגר"א זי"ע, כפי שקבלה מרבותיו הגר"ח"ב והלשם הק', נקל איפוא לשער מה היתה השקפתו על תורת החסידות בכלל ועל תורת חב"ד בפרט.

והנה, שנים מנכדיו הגדולים נמשכו אחר אדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל ונעשו לחסידים מובהקים שלו. השמועה מספרת שבתו הרבנית יעקובביץ ע"ה היתה בתחילה כאובה מזה, שהם נטו בדרך בית אבותיה הגדולים.. אבל רבי אריה היסה אותה – מילא, אילו היו נתפסים לאצ"ל.. אבל להתאונן על שנעשו חסידים?!... לא הסכים רבי אריה להביט על חסידי חב"ד כעל 'בני שפחות' חלילה..

כאשר היו נכדיו מגיעים לארה"ב אל הרבי, היה רבי אריה 'מתנצל' ומסביר למה אינם מבקרים את דודם הגר"ח זצ"ל:

"חשבתי כי נכדי הרב החסיד ר' שמעון יעקבביץ יסע בקרוב לארה"ב כי הוא חולה חולת אהבה לרבו הגה"צ אדמו"ר מליבוויץ שליט"א כי עזה כמות אהבה אליו וכבר עשה כל אמצעים בכדי להגיע לזה, אמנם מסופקני אם יעלה בידו כל הדרושים לזה.."
"כנראה שר' שמעון יעקבביץ אינו מהמבקרים אצליכם כי הוא חס על הרגעים שהוא יכול לחסות תחת צל קדשו של אדמו"ר שיחי' אשר זה מטרת נסיעתו, כאשר כתב שבפעם הראשון שזכה לראות את פני קדושת אדמו"ר הי' כדאי עבורו כל ההוצאות"

במשך השנים נוצר קשר מכתבים וידידות בין רבי אריה להגאון מליובאוויטש זצ"ל – דרך הנכדים החסידים, וכפי שכתב רבי אריה:

"תמול קבלתי את האורח הנכבד אשר חזר מעלות לרגל של הגאולה {="ט כסליו..} וזכה לראות את אדמו"ר שליט"א בפניו לא מאחוריו, ללמוד וללמד, למסור להחברים כל מה שעניי ראו ואזניו שמעו. וזכיתי גם אני לקבל דר"ש מאדמו"ר שליט"א ע"י ר' אלחנן הי"ו, חזר שלוש פעמים ואמר פריסת שלום לזקנך ממני, שנה ושלוש – מלבד שכתבתי לו מכתב. כי באותו יום קבלתי מכתב מאדמו"ר, אינני יודע במה שזכיתי לקבל התקרבות מאתו... **אל תחשדיני שאני נעשיתי חסיד חב"ד, כי גם הרבי יודע מזה {שאינו חסיד חב"ד..} אמנם רואה אני בו בכמה ענינים גדלות וכשרון יוצא מהכלל..**"

הנה כי כן, אף על פי שהיה רבי אריה דבק בדרך אבותיו בכל עוז, מכל מקום לא הרגיש 'בעלים' על האמת היחידה, כאילו כל מי שאינו בדרך רבותיו הרי הוא טועה ותועה.. אלא היה מבקש לראות גם ברחוקים מהשקפותיו מאד צדדי מעלה וגדולה..

גם סבא רש"ש זצ"ל, שהיה גר בשיכון חב"ד, היה מקורב ומיודד עם הרבה מזקני החסידים נ"ע, וקבע תפילותיו בבית הכנסת חב"ד, ואף שימש בקודש כבעל קורא שם.. הוא לא ראה כלל סתירה בין ההשקפה שירש מאבותיו הגדולים לבין היותו בשלום ובאהבה עמהם..

בנו של אחד ממקורבי סבא זצ"ל החליף את כיפתו משחורה לסרוגה.. ואף עבר משיבת פונבז' למרכז הרב.. הלה היה שבור מאד על הבן שנטש את הדרך.. אבל סבא זצ"ל לא הסכים לראות בזה 'אסון', והיה מקרב מאד את אותו בחור צעיר נבון שבחר ללכת בדרך אחרת..

באחד ממכתביו מאריך רבי אריה לתאר איך כל קבוצה משוכנעת שהגאולה תבוא רק כאשר כל עם ישראל ילכו בדרך ה'אמיתית'..:

"..מה אומר לך, תקופה קשה מאד, השטן מרקד במחולות משונות וריקודים משונים חדשים לבקרים. אלו המכנים עצמם בשם נ"ק מקיימים עליהם והנותר בציון ובירושלים קדוש יאמר להם {כלומר, רק להם..}, ואין להקב"ה בעולמו אלא ד"א של תו"ש כפי הבנתם בלבד, בגדר די לעולמו של הקב"ה אני ואתה.. וגם אגודת ישראל לא נראה בעיניהם.. כמו"כ המזרחי אפילו בעיני אגודה לפי הערך וכו' וכו' ומהפירודים נבנו מהרסים הדת.

החסידיים רואים אתחלתא דגאולה כידוע להם כי אליהו הנביא מסר להבעש"ט הקדוש אשר למדו אצל אחי' השילוני כאשר תתפשט תורת החסידות אז תהי' הגאולה השלמה..

אלו ואלו מחכים ומצפים שיהיו כולם זכאים לפי שיטתם...

השי"ת הפורש סוכת שלומו הוא יפרוש על עמו הנערץ והנקדש ועל עיר הקודש"

ב.

ויש להוסיף, דהנה בסוף פרשת ויגש מבואר שיוסף העביר את כל העם המצרי מקצה גבול מצרים ועד קצהו, כדי למנוע מהם להתנשא על האחים ולקרוא אותם 'גולים'. והנה, זה היה צריך להיות לבני ישראל כדוגמא להנהגת הקב"ה עם המתנשאים על בניו הקדושים, שהופך אף אותם ל'גולים' ו'עבדים' ועי"ז מסיר מהם את כוח ההתנשאות, ולאחר שלא למדו ישראל מזה לקח, נתקיים הדבר בהם עצמם, שכולם נהפכו לגולים ועבדים באופן ששוב לא יוכלו להתנשאות זה על זה.

המשך חכמה כותב על הפסוק 'וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל מארץ מצרים', אשר לפי פשוטו הוא תמוה מה שייך לצוות את 'בני ישראל' להוציא את בני ישראל ממצרים, וכי בהם הדבר תלוי?

וביאר המשך חכמה: ייתכן כי גם אז במצרים היו גדולי האומה אשר היו שרים ונכבדים ואפרתים, והם היו משעבדים את בני ישראל לעבדים, שמכרו המצרים להם. ואולי היו המה השלושה שבטים – ראובן שמעון ולוי – שהנהיגו שררה במצרים, ומהם היו בני חורין הרבה ושרים אשר היו משעבדים את ישראל הנמכרים להם מהממשלה של פרעה. לכן ציוה השי"ת שגם בני ישראל וגם פרעה יוציאו את בני ישראל מהשעבוד, ולכך סמך לזה יחוס הג' שבטים, ומסיים 'הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים' על צבאותם' שיהיו כל משפחה ושבט צבא בנפי עצמו ולא ישתעבדו ישראל זה לזה. עכ"ל.

ומבואר כאן כעין דברי הפסיקתא הנ"ל שהיו מקצת השבטים מתנשאים על אחיהם, והקב"ה ציווה שבשביל שפרעה יוציא את בני ישראל מתחתיו צריך תחילה שבני ישראל עצמם יוציאו את אחיהם מרשותם ולא יתנשאו עליהם ולא ישעבדו אותם, כי זהו כל תחילת ושורש השעבוד במצרים לבטל את ההתנשאות על השבטים האחרים, כמוש"כ הפסיקתא.

ג.

הגר"א בקול אליהו לפרשתנו תמה איך אמר הקב"ה 'דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת 'רעהו' ואשה מאת 'רעותה' כלי כסף וגו', הרי המצרים אינם בכלל 'רעהו', וכמו שדרשו חז"ל על הפסוק 'וכי יגח שור איש את שור רעהו – ולא שור של מצרי', וביאר הגר"א דבאמת אין הכוונה לרעהו מצרי אלא לרעהו ישראל, שבשביל שיזכו שישאלו המצרים אותם היו צריכים בתחילה לכוף את יצרם לעשות חסד איש עם רעהו, וישאלו אחד לשני כלי כסף וזהב ושמלות, ועי"ז יזכו שה' יתן את חנם בעיני מצרים וישאלום.

והנה בפרשתנו כתוב 'ובני ישראל עשו כדבר משה וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות' ופירש רש"י 'כדבר משה – שאמר להם במצרים וישאלו איש מאת רעהו', ולכאורה תמוה מה הוצרך רש"י לפרש זאת, הרי בפירוש המשיך הכתוב 'עשו כדבר משה – וישאלו ממצרים' ומה הוסיף רש"י על זה. אמנם לפי דבריו ביאר הגר"א את לשון רש"י כמין חומר, שבא רש"י לבאר ש'עשו כדבר משה' אינו מה שממשיך הכתוב 'וישאלו ממצרים', אלא הם ב' דברים: בתחילה עשו כדבר משה 'שאמר להם במצרים וישאלו איש מאת רעהו', כלומר שהשאלו ועשו חסד זה עם זה, ואח"כ בזכות זה 'וישאלו ממצרים כלי כסף וגו' וה' נתן את חן העם בעיני מצרים וישאלו...'. עכ"ד הגר"א.

וזהו ג"כ כדרך הפסיקתא ודברי המשך חכמה הנזכרים, שגאולת עם ישראל תלויה ביחסם של ישראל זה לזה, וכאשר לא יתנשאו זה על זה וישתעבדו זה בזה, אלא יגמלו חסד זה עם זה, ממילא גם האומות לא יתנשאו וישתעבדו עלינו אלא יגמלו עמנו חסדים וטובות.

כמה וכמה פעמים ראיתי ממש בחוש, שבאו אלי אנשים בעלי צרות ויסורים, ושאלתי אותם האם הם זוכרים שפגעו או ביזו משהו, ולאחר דרישה וחקירה נזכרו באיזה קפידה שיש למאן דהוא עליהם, ואמרת להם ללכת לפייס ולוותר או להשלים וכדו', ולאחר שעשו זאת נושעו בדרך פלא.

אני רגיל לספר להם על אאמו"ר זצ"ל שכאשר הגיע ללמוד בוואלז'ין היה בחור אחד, האחראי על אוצר הספרים, שהיה מתנכל לו הרבה ומצער אותו, ואאמו"ר זצ"ל לא הבין מדוע הלה יורד לחייו. לילה אחד, בכה לפני הקב"ה שיגלה לו על מה מגיע לו יסורים הללו, ומתוך בכיו נרדם. בחלומו ראה איך בימי ילדותו הכה אותו נער אחד, והוא כנקמה הלך ובייש אותו בעל הבית שלו.. מעשה זה נשתכח ממנו ברבות השנים, אך עתה הזכירו בעל החלום, ומייד הבין שעל זה נענש שיציק לו הספרן בשיבה.. רץ אאמו"ר אל ארון הקדש פתחו בבכי תמרורים ואמר 'רבונו של עולם, אני מצטער ומתחרט על עבירה זו שעשיתי, ואם יסורים הללו באו לכפר על חטא זה הנני מקבל אותם באהבה'.

מה רבה הפתעתו למחרת שניגש אליו אותו בחור ספרן בחביבות גדולה, ושאל אותו במאור פנים האם חפץ הוא באיזה ספר, מייד יביא לו וכו'. ומאותו היום ואילך נשתנה יחסו אליו מן הקצה אל הקצה. מזה הבין אאמו"ר זצ"ל שנתקבלה תשובתו ונסלח עונו. הרי לנו כמה יש להזהר בכל קפידה ועלבון של הזולת, ששנים רבות אח"כ אפשר להמשיך ולסבול מזה.

לפני כמה ימים פנה אלי אברך וסיפר לי שאחד ביזה וחירף אותו במעמד אשתו, ומאז הוא אינו מוצא מנוח לנפשו מרוב צער ועגמת נפש. חזקתי אותו לקיים דברי חז"ל 'חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה' וחייב לברך בשמחה, וקראתי לו מדברי המשנ"ב בסימן רכ"ב על קבלת היסורים שמונע את האדם מסבל נצחי והוא כולו רווח גדול, עיי"ש.

גם הוספתי לו מה ששמעתי מאאמו"ר זצ"ל בשם הלשם הקדוש, שכל היסורים שעבר כל אחד מישראל במשך הדורות לא נעלמו להם, אלא הם יורדים מן החשבון של חבלי משיח ומלחמת גוג ומגוג, ואמר הלשם הקדוש שמה שאמרו האמוראים 'ייתי ולא אחמיניה' מתוך חששם מחבלי משיח זה היה בתקופת חכמי התלמוד, אבל לאחר שעברנו יותר מאלף וארבע מאות שנים של גלות איומה, צרות ושמדות, רדיפות ופחדים, מצטרפים כל אלה להוריד מחבלי משיח, כי ככל שאנו מתקרבים לעת 'בעתה' אנו נזקקים לפחות ופחות חבלי משיח, ובעז"ה נזכה בקרוב לגאולה שלמה בלא שום יסורים וצער. כל זה דברתי עמו לנחמו ולהרגיעו.

אך לעצמי נתמלאתי צער ופחד, כי צריכים לפחד ולחשוש מכל עניין כזה של פגיעה ועלבון, אשר הוא חמור ונורא לפני ה'. ומי יודע כמה גזירות ויסורים באים עלינו מחמת עלבונות וזלזול ופגיעות כאלו.

בש"ק פרשת בא, ד' שבט תשנ"א (ימי מלחמת המפרץ הראשונה), התפללתי בביהכנ"ס 'הר צבי' והיה שם עליה לתורה לחתן בנו של רבי.. שליט"א. בסוף תפילת שחרית נשמעה לפתע אזעקה וכל המתפללים עם הגבאים נסו על נפשם.. החתן ובני משפחתו היו עגומים על השבתת שמחתם, ולכן נשארנו אני והרב בוגרד ור"י פריימן ועוד כמה מתפללים כדי שלא לצערם ולפגוע בהם.. המשכנו

בתפילה כסדרה, בקריאת התורה ובתפילת מוסף חגיגית, אח"כ נשמעה צפירת הרגעה ויצאנו לערוך קידושא רבא, אמנם הציבור היה מועט אך 'עשינו שמח' ועודדנו את החתן והמחותנים.. ולפי הדברים הנ"ל הרי עיקר הסכנה על הארץ היא מלצער ולפגוע בזולת, א"כ זהו דוקא העצה להגנה ולשמירה להקפיד שלא לצער את בעלי השמחה..

ד.

כדברים הללו מבואר בדברי המהר"ל (גבורות ה' פל"ה – ל"ו) שפירש מה שהקפידה תורה בפסח מצרים שיהיו מנויים על קרבן פסח 'למשפחותיכם', 'שה לבית – ואם ימעט הבית מהיות משה ולקח הוא ושכנו הקרוב אליו וגו', כי מכיון שהקב"ה הוא 'אחד' הרי בשביל להתקרב אליו ולהנצל ממצרים היו צריכים ישראל להיעשות גם הם לבחינת 'אחד', ולכן היו צריכים בני ישראל להתאחד עם בני משפחתם ועם שכניהם, ולכן גם הקפידה תורה על השה שיהיה צלוי 'על ראשו ועל כרעיו' שיהיה כולו באחדות שלמה, וגם 'עצם לא ישברו בו' שיהיו כל חלקיו בשלמות ובאחדות. עיי"ש באריכות. הרי לנו שהתנאי ליציאה מן הגלות ולהתגלות השכינה היא ע"י שייעשו גם עם ישראל 'גוי אחד בארץ' בלא שבירה ופירוד ביניהם.

בשבת פרשת בא, י' שבט, תשנ"ז היו צבור המתפללים בביהכנ"ס 'אחדות ישראל' המומים ושפופים על מסירת עיה"ק חברון לשלטון הערבי (חוץ ממקום הישוב היהודי). ואמרתי להם שהנה יציאת מצרים היו ב' תכליות, הא' קבלת התורה והב' ארץ ישראל, וכשם שליציאת מצרים היו צריכים תנאי של אחדות ושלווה כמו שנתבאר, ממילא מובן שגם בשביל קיום תכלית יציאת מצרים צריכים להגיע לאחדות ושלווה, והנה את התורה קיבלו בצורה של 'כאיש אחד בלב אחד' ולכן זכו לקבלה בשמחה ובשלמות, ועד היום אנו אוכלים מפריה ומטובה, מחדשים ומפלפלים, לומדים ומשננים עוד ועוד.. אבל לפני כיבוש הארץ לא באו בשלווה ובאחדות, אלא 'ילדים דוחפים את הזקנים' ובקשו לרגל ורכל על משה ועל הארץ, ולכך עד היום עודנו מתייסרים ביסורי ארץ ישראל ועדיין לא באנו אל המנוחה ואל הנחלה. בשביל לזכות בעז"ה לקבל את חלקי הארץ הטובה בנחת ובשלווה עלינו להתאחד בשלווה וברעות זה עם זה.

שמחת שלמה

מאוצרותיו המשמחים של זקנינו רבי שמחה שלמה לוין זצ"ל

גליון מספר 9, פרשת בא תשע"ה

* * *

* * *

פרשת בא

קדש את שמך – על מקדישי שמך

א.

וכל פטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו וכל בכור אדם בבניך תפדה

יש להבין במה זכו בכורי ישראל לקדושה, הלא הם לא עשו דבר בשביל להינצל במכת בכורות, ומה בכך שאותם הציל הקב"ה, וכי בגלל זה נתעלו ונתקדשו.

עמד על כך הסבא מקלם זצ"ל (אור רש"ז מאמר ר"ח) באיגרת ששלח לברון רוטשילד שקידש שם שמיים בדקדוק בשמירת תו"מ במעמדו הרם, ובפיזור ממנו לצדקה:

"אחרי אשר איש רום המעלה כמוהו יחי' לפני מלכים יתייצב ומחזיק במעוד הדת, מה יעשו איזובי הקיר – ממנו יראו וכן יעשו, והנה קידוש ה' גדול ממנו ועל ידו בכל העולם ושכרו הרבה מאד.

והנה ידוע כי קודם העגל נתקדשו בכורים לכהנים והלא הבכורים לא עשו שום דבר, רק הקב"ה עשה, ועם כל זה יען כי על ידם נתקדש שם שמים, זכו הבכורים להתקדש לכהני השי"ת. ומעתה, המכוין לקדש שם שמים בידים, אם בממונו אם במעשה, שיהיה קידוש ה' מהנהגתו, כמה וכמה מוסיף בו קדושה.

ולא די זאת – אלא גדולה מזאת מצאנו, מקרא מפורש יוצא מפי הגבורה 'ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרוג ה' כל בכור בארץ מצרים מבכור אדם עד בכור בהמה, על כן אני זוכה לה' כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה' הרי כי גם בהמה שלא עשתה ולא כיונה מאומה, עם כל זה יען כי על ידה נתקדש ג"כ שם שמים זכתה להתקדש לה'.. על אחת כמה וכמה אדם שמכוין לקדש ש"ש, וממנו יראו וכן יעשו.."

סבא זצ"ל היה מזכיר דבר זה לגבי אביו רבי אריה זצוק"ל, כמה קידוש ה' נתגלגל על ידו, אין לתאר ולשער, איך בפינות נידחות בעולם התקרבו אנשים לקב"ה מחמת ריח מעשיו הטובים ושמו הטוב שנדף והלך מסוף העולם ועד סופו, 'על כן עלמות אהבוך', נמשכו לזה הרחוקים. ואם כן, כמה קדושה עצומה שרתה עליו, ק"ו בן בנו של ק"ו מבכורות הבהמה שהתקדשו לה' מחמת שנתגלגל על ידם קידוש ה'.

בין כתביו של סבא נמצא דף עם התיאור הבא:

"בחודש מנחם אב תש"מ נכנס לכולל שלנו אברך, ומחפש את ראש הכולל. הוא סיפר לי שקבל על עצמו חומרא בענייני אישות, שחשב שהדין כך, ועבר יותר משנה מנישואיו והרופא אמר שמבחינה רפואית צריך להקל בהרחקות, ולא ידע שמן הדין מותר לעשות כן, וביקש לעשות עבורו התרת נדרים על קבלת מנהג טוב¹. שאלתיו מדוע הגיע דוקא אלינו, שהרי הוא לומד בכולל אחר בסביבה, וענה שאינו רוצה שחבריו ידעו על כך, ומשמע על הכולל שלנו הגיע אלינו.

לאחר התרת הנדר הודה לי ושאל לשמי, לשמע השם 'לוי' התעניין אם יש לי איזה קרבה לצדיק הירושלמי, כששמע שאני בנו כמעט שהתעלף מהתרגשות, וביקש רשות לשבת לידי ולספר קצת על עצמו.

הוא בא ממשפחה רפורמית בארה"ב, דרך החיים של הוריו לא משך אותו, ולא הרגיש שום הבדל בין יהודי לכושי. מאד רצה לדעת מהו יחודו של עם ישראל ולא מצא תשובה מספקת. עד שיום אחד עבר על יד חנות ספרים וראה ספר חדש שיצא לאור באנגלית 'איש צדיק היה', תמונת הצדיק בשער משכה את ליבו, והוא קנה את הספר. וכשפתחו – לא הוציאו מידו, וקראו בנשימה אחת עד גמירא. למחרת הרגיש עצמו כקטן שנולד מחדש, נדלקה בו גחלת היהדות ומצא את דרכו ביהדות האמיתית, הוא הגיע לישיבה בארה"ב ואח"כ עלה לארץ ולמד בישיבה, ונישא לבחורה יר"ש בוגרת המכללה בבית וגן וחי חיים מאושרים. לזה הגיע אך ורק בזכות הספר איש צדיק היה שהביא אותו לאור הגנוז ביהדות".

במכתב מלונדון (שם נסע לגייס תרומות לישיבת 'נאות אריה') כתב סבא לרעייתו זקנתנו הרבנית ע"ה:

"...אחד הדברים המעניינים שגיליתי כאן בביקורי בבתי הנדיבים, זה ששם אבינו זצ"ל גדול וקדוש בעיני כולם, וכמעט כולם שמעו ממנו וקראו את הספר 'איש צדיק היה' באנגלית. מה שעשיתי והצלחתי היה בעיקר בגלל השם של אבינו זצ"ל".

זכה סבא זצ"ל להמשיך גם הוא בדרך אביו, ולקדש את שמו יתברך בעולם אצל קרובים ורחוקים, מה הבריות אמרו עליו? כמה נאים מעשיו, כמה מתקנים דרכיו, אשרי אביו שלמדו תורה!

ב.

מדוע התקדשו דוקא בכורי החמורים

והנה, בגמ' בבכורות דף ה' ע"ב אמר ר' חנינא, שאלתי את ר' אליעזר בבית מותבא רבא: מה נשתנו פטרי חמורים מפטרי סוסים וגמלים? אמר לי גזירת הכתוב היא, ועוד, שסייעו ישראל בשעת יציאתם ממצרים שאין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים. רש"י בפרשתנו הביא דברי הגמ' אלא שהוסיף פירוש לגזירת הכתוב שהיא מפני שנמשלו בכורי מצרים לחמורים.

ולכא' תמוה אם כן צריכים לפדות את כל החמורים ומדוע דוקא בכור החמור נפדה, והרי לא נמשלו 'בכורי' מצרים ל'בכורי' חמורים דוקא. ותירץ הרא"ם דכוונת רש"י דכל מצרים נמשלו לחמורים, וממילא בכורות מצרים הרי הם כבכורות החמורים.

אכן עדיין קשה לפי הפירוש השני 'שסייעו לישראל בשעת יציאתם ממצרים' א"כ למה לא נתקדשו כל החמורים, הלא גם שאר החמורים סייעו לישראל.

ונראה, דבאמת עיקר הטעם שנתקדשו בכורי החמורים הוא משום שנתגלגל על ידם קידוש ה' כשהפלה ה' בין בכורי מקנה מצרים לבכורי בהמות ישראל, וכמו שכתב הסבא מקעלם זצ"ל, אלא שקדושה אינה

¹ א"ה, צ"ע בכה"ג שלא היה בדעתו לנהוג מנהג טוב, אלא טעה וסבר שכך היא עיקר ההלכה, האם צריך כלל התרת נדרים.

יכולה לחול על בהמה טמאה, ולכן בכורי הגמלים והסוסים לא נתקדשו, אבל החמורים שהיה לכם צד קדושה מחמת שסייעו והשתתפו ביציאת מצרים, שוב יכולה הייתה הקדושה לשרות על בכוריהם מחמת שהופלו מבכורי מצרים.

ג.

גם החמור הטמא – יכול להתרומם להתקדש לה'

והנה, שמעתי בשם מרן הגרא"י הכהן קוק זצ"ל שהחמור יש בו שני סימני טומאה, וטומאתו ניכרת יותר מטומאת החזיר והגמל שיש בהם סימן טהרה אחד, ובכל זאת דוקא עליו נאמר 'קדש לי', כי לפעמים מי שטומאתו גלויה קל יותר לקרבו אל הקדושה מאשר מי שיש בו למראית עין איזה סימן טהרה.

וכדבריו מצאנו בינאי המלך שאמר לאשתו אל תתיראי מן הפרושים ולא ממי שאינם פרושים אלא מן הצבועין שדומים לפרושים, שמעשיהן כמעשה זמרי ומבקשים שכר כפנחס (סוטה כ"ב ע"ב), ופרש"י שאין תוכן כבדם.

ולפי דרכו של הראי"ה נראה לי לבאר באופן אחר קצת², שבאה התורה ללמדנו שאפילו החמור שכל סימניו של טומאה, והוא סמל החומריות היפך הקדושה והרוחניות, בכל זאת אפשר למצוא בו צד קדושה שסייע לישראל ביציאתם ממצרים, ומצד זה אפשר לרוממו ולהגביהו עד לדרגה הגבוהה ביותר של 'קדש לי'.

ומאד מאד מתאימים הדברים למי שאמרן, שהלך בדרך שסלל אביו עטרת ראשנו רבי אריה זצוק"ל, למצוא צד קדושה אפילו במי שהוא שקוע בחומריות גמורה, ולעורר בו את ניצוץ הקדושה לאש בוערת.

בזכרונותיו על אביו כתב סבא על סופר ידוע שאף שהיה דתי מ"מ היו הנהגותיו רחוקות, והיה הולך עם אשתו לבית קולנוע, וסיפר אותו סופר לסבא שאירע כמה פעמים שבדרך לבית הקולנוע היו עוברים ליד ביתו של ר' אריה, ואמרו לעצמם הבה נכנס לדרוש בשלומנו ולקבל ברכתו, ולאחר שיצאו מביתו לא היו מסוגלים עוד להמשיך בדרכם לקולנוע, וחזרו לביתם כלעומת שבאו! מאור פניו וקדושתו של רבי אריה השפיעו ללא מילים על ניצוץ הקדושה, נפחו בו ושללו אותו לשלהבת יו.

וראה עוד בסמוך אות ח, על מציאת צד קדושה אפילו בבן הרשע, ששקוע בחומריות.

ד.

באופן אחר ראיתי בספורנו, ליישב מה ששאלנו בתחילת דברינו (אות א) למה נס הצלת הבכורות הוא טעם לקדש אותם לה', וכתב שהיו בכורי ישראל ראויין ללקות עמהם, על דרך 'פן תספה בעוון העיר', והצילים הקב"ה ע"י שהקדישם לו, באופן שהיו בכורי האדם בישראל כמו נזירים או יותר, מיוחדים לעבודת האל יתברך ואסורים בעבודת הדיוט. על כן אני זוכה בכור בהמה וכל בכור בני אפדה – כדי שיהיו מותרים בעבודת הדיוט.

ויש להקשות על דבריו, איך דימה את מכת בכורות להפיכת סדום שנאמר בה 'פן תספה בעוון העיר', הלא הפיכת סדום נעשתה על ידי המלאכים, ולא היה ביכולתם להבחין בין לוט לשאר אנשי העיר, אבל מכת בכורות נעשתה ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו, ולא ע"י מלאך ושליח, וא"כ למה בכלל היו בכורות ישראל בסכנת מיתה.

² א"ה, העירוני שכר נמצא גם בכתבי הראי"ה זצ"ל.

ובאמת, מפורסמת הקושיה בסתירת המקראות, שמצד אחד כתוב 'ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה' ודרשו חז"ל אני ולא מלאך, ומאידך גיסא כתוב 'ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם לנגוף' הרי שהגיע משחית להכות את מצרים. עוד הקשה הנחלת יעקב' למה ציוה הקב"ה מצוה מיוחדת בקידוש בכורות מחמת ההפלאה בין בכורי ישראל לבכורי מצרים, הלא בכל המכות היתה הפלאה בין ישראל למצרים.

ותירץ הנחלת יעקב' שבמכת בכורות היה נס מיוחד, שעפ"י דרך הטבע היו בין רבבות בני ישראל (שמנו כמה פעמים שישים ריבוא) כמה אנשים שהגיע זמנם למות באותו הלילה, והיה נס מיוחד שבאותו לילה לא חלה ולא מת שום אדם מישראל, למען לא תהיה צווחה בשום בית בישראל, וזהו שאמר הכתוב 'ולא יתן המשחית' כלומר אפילו באותם שהגיע זמנם למות וכבר היה למשחית רשות להורגם לא נתן לו הקב"ה לבוא אל בתיכם לנגוף. וזהו נס היוצא מדרך הטבע, כי בכל המכות שהיתה הפלאה הוא מן הדין שישאל לא נתחייבו להענש, משא"כ בזה שניצלו כולם ממיתה טבעית ודבר זה הוא נס גדול למען יצאו כולם בשמחה, לכך נצטוו בפסח ובקידוש בכורות. עכ"ל הנחלת יעקב.

אלא שלכא' תירוצו צריך עיון, דלדבריו עיקר הנס היה על אותם שהגיע זמנם למות, וא"כ מה טעם יש בזה לקדש את הבכורות דוקא, הרי הנס היה על כל כלל ישראל. ושמא י"ל שכיון שהנס היה מחמת מכת הבכורות של מצרים, לכן קידשו את בכורי ישראל, ועדיין צ"ע.

ה.

ושמעתי מאמורי צ"ל בשם רבו הגאון ר' חיים ברלין צ"ל לתרץ כל הקושיות הנ"ל בהקדם קושיה נוספת מדוע לא נתקדשו אלא בכורות מאם פטר רחם ולא בכורות מאב, הלא במצרים מתו גם בכורות מאב, וא"כ גם הבכורות מאב שבבני ישראל היו בסכנה להינגף יחד עמם.

ואמר ע"ז רבי חיים דמבואר בגמ' שהטעם שלא היתה מכת בכורות ע"י מלאך אלא ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו הוא בשביל להבדיל בין בכור לפשוט, 'אני הוא שהבחנתי בין טיפה של בכור לטיפה של שאינה של בכור', אכן כל זה בבכורות מאב, שבזה אין דרך לדעת מי הוא שנוצר מן הטיפה הראשונה, אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו, אבל בכורות פטר רחם מזוהים הם אצל כולם, שהרי הם הראשונים שנולדו מאמם, ולזה אפשר לשלוח את המשחית להכותם.

וזהו פשר הסתירה בין 'אני ולא מלאך' לבין 'לא יתן המשחית', שהקב"ה נגלה להמית את הבכורות מאב, אבל המשחית הכה את הבכורות מאם.

נמצא איפוא, שדוקא הבכורות מאם היו בסכנת 'פן תספה מעוון העיר', כי כיון שנתנה רשות למשחית להרוג בכורות פטר רחם שוב אינו מבחין בין צדיק לרשע, אבל הבכורות מאב הישראלים כלל לא היו בסכנה, כי מיתתם של הבכורות מאב נעשתה ע"י הקב"ה ולא ע"י השליח. ולכן לא נתקדשו בקדושת בכור אלא אותם שהם פטר רחם שהיו בסכנת המשחית.

בג' אלול תשנ"ב הוזמן סבא צ"ל לפדיון פטר חמור אצל תלמידו הקרוב רבי רפי ועקנין שליט"א, סבא התכונן רבות למעמד זה, הדברים דלעיל הם מקצת מהדברים שנשא שם על מצוה חביבה זו של פדיון פטר חמור.

אף שתכנן לדבר בענייני אגדה השייכים למצוה זו, מ"מ לעצמו למד בעיון את הלכות המצוה, וכתב לעצמו בעניינים רבים השייכים לזה, כגון על ברכת פדיון פ"ח; למה אין מברכים על נתינת בכור טהורה לכהן; חיוב נשים בפדיון פטר חמור; בגדר עריפת החמור אם היא מצוה כחליצה או קנסא; למה בפ"ח אין חוששים לנפל ופודים קודם ל"יום, ועוד.

אף שלא היה בעצמו בעל המצוה, מכל מקום חביבות המצוה הנדירה הביאה אותו להכין את עצמו בהתרגשות גם להבנת מהות המצוה וענייניה וגם בעיון בפרטי ההלכות והבנת הסוגיות.

* * *

ו.

וימש חושך

במדרש רבה אמרו על הפסוק 'שלח דברו ויחשיך ולא מרו את דברו', אמר הקדוש ברוך הוא למלאכים המצריים ראוין ללקות בחשך? מיד הסכימו כולן כאחת ולא המרו. וביארו מפרשי המדרש שם שלא היו מלאכים שצידדו לזכות אלא הסכימו כולם לחובה להענישם בחושך.

והנה, בהמשך דברי המדרש רבה שם שואל המדרש 'ולמה הביא עליהם חשך, שהיו בישראל באותו הדור רשעים, ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשת ימי אפלה כדי שלא יראו מצרים במפלתם ויאמרו אף הן לוקין כמונו. ועוד שחפשו ישראל וראו את כליהם, וכשיצאו והיו שואלין מהן והיו אומרים אין בידינו כלום אומר לו אני ראיתי בביתך ובמקום פלוני הוא'.

ושמעתי **מרבי נח לוי ז"ל** שדקדק שהמדרש בתחילה מבאר איך היה מוסכם על כל המלאכים כדבר ברור שצריך להכותם בחושך, ואח"כ תמה 'למה הביא עליהם חושך' ומאריך להביא ב' טעמים.

וביאר רבי נח שבדיני נפשות אם כל הדיינים מחייבים ואין מצדדי זכות הרי הוא זכאי, וכמו שאנו אומרים בפיוט בימים נוראים 'באין מליץ יושר מול מגיד פשע – וצדקנו במשפט', כי מכיון שאין מליץ יושר שוב אין מחייבים בדיני נפשות וצריך הקב"ה לצדקנו במשפט.

וא"כ הוקשה למדרש איך הביא הקב"ה מכת חושך על מצרים, הלא כולם חייבום פה אחד. אלא שההלכה היא שאם אין כל הדיינים מחייבים מאותו טעם, אלא מקצתם מטעם זה ומקצתם מטעם אחר, אין מזכים אותם.

וזהו ששאלו במדרש 'ולמה הביא עליהם חושך' שאם הוא משום טעם אחד מוסכם היה צריך לזכותם, וע"ז תירצו שישנם ב' טעמים למכת חושך, וחלק מן המלאכים נקטו כטעם זה וחלק כטעם השני, ושפיר הענישם הקב"ה במכת חושך. עכ"ד ר' נח ז"ל, ודפח"ח.

רבי נח לוי זצ"ל היה איש פלא בירושלים של מעלה, פרנסתו היתה מהדבקת מודעות והכרזת הללויות, אך בד בבד היה ת"ח ויר"ש ומגיד מישרים. פיו היה מפיק תדיר מרגליות ופנינים, גיטריות ופירושים מחודדים, משמחי לב ומאירי עינים. כל מי שהיה זקוק לוורט באיזה עניין – היה פונה לר' נח ומייד התמלאה אמתחתו באוצרות רבים. יודעי דבר היו מספרים שמאחורי הדמות הפשוטה הסתתרה דמות ענק שהיה בקי בנגלה ובנסתר. השאיר אחריו בנים ובני בנים גדולים בתורה ובחסידות.

בכתביו של סבא זצ"ל נמצאים רעיונות ופירושים רבים ששמעם מרבי נח זצ"ל.

מצער הדבר שעד עתה לא נלקטו פניניו – המפוזרים אצל רבים מבני ירושלים שומעי לקחו – למחרוזת אחת, לעילוי נשמתו ולזיכוי הרבים. בל"נ אנו נעשה את שלנו, להקפיד לפרסם בגליון זה, כל שמועה שהביא סבא זצ"ל משמו. ויהי רצון שיהיה הדבר לעילוי נשמתו הטהורה, וימליץ טוב בעדינו.

* * *

ז.

וכי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם... בעבור זה עשה ה' לי..

ובהגדה של פסח דרשו 'לי – ולא לו, אילו היה שם לא היה נגאל', וידועה הקושיה למה אמרו בלשון נסתר 'לי ולא לו', היה ראוי לומר בלשון נוכח 'לי ולא לך – אילו היית שם לא היית נגאל'. ובירושלמי כתוב אף בלשון חריפה יותר 'לי עשה, לאותו האיש לא עשה'.

וביאר המגיד מדובנא (הובא כאן בילקוט לקח טוב) שהמשיל משל לכבאים שהוזעקו לכבות אש שפרצה בבית אחד, וכשהגיעו לא התיזו את המים על הבית הבווער אלא על הבתים שמסביב לו, וכשתמהו אנשי המקום 'הרי הוזעקנו אתכם מחמת השריפה שבבית הבווער', השיבו: הבית הבווער, ספק אם אפשר להציל ממנו דבר, אבל שאר הבתים שעדיין לא נתפסה בהם אש התבערה, ניתן עדיין להצילם לבל ידלקו. ולכן תחילה אנו מצילים את הודאי, ואח"כ ננסה להשתדל להציל גם את הבית הבווער ככל יכולתינו.

וכמו כן כאשר אחד מן הבנים הוציא עצמו מן הכלל ומתריס 'מה העבודה הזאת לכם', יש תחילה לפנות אל שאר הבנים שעדיין לא התקלקלו, ולשפוך עליהם מים – אין מים אלא תורה – כדי להצילם שלא ימשכו אחרי דבריו, ולא תשלט בהם אש הכפירה, ולכן אומרים להם בלשון נסתר 'אילו היה אותו איש שם לא היה נגאל'.

סבא זצ"ל היה מוסיף עוד באופן אחר, שאין הטעם משום שאנו מתייאשים מלהשפיע על הבן הרשע, אלא משום **שהדרך להציל את הבן הרשע עצמו אינה על ידי דיבורים קשים והכאת שיניו**, זה מועיל להציל את הבנים האחרים, לזלזל וללעוג על הדעות הכפרניות שמשמיע הבן הרשע, כדי שלא יושפעו ממנו. אבל **כשרוצים להשפיע על הבן הרשע עצמו אין פונים אליו בדיבורים קשים אלא ברוך ובאהבה**. ולכן הדיבור הקשה הוא בלשון נסתר, כי הוא פונה אל שאר הבנים, אבל הפניה אל הרשע עצמו נעשית בלשון רכה ומקרבת.

פעם פנתה אליו משפחה חשובה שבתם הגדולה התרחקה מדרך התורה, והם ניתקו עמה קשר מפני החשש שמא תשפיע לרעה על אחותה הצעירה, וגם מפני הבושה הגדולה מן השכנים, והחשש מפניהם שיהיה להם למורת רוח שבשכנותם מתגוררת בחורה שהתרחקה. וכתב להם סבא זצ"ל:

"...לענ"ד שבהנהגה זו לא תצא שום תועלת, לא לכם ולא לה, אדרבה, אתם צריכים לקרבה אליכם ולהביאה לביתכם ולא להתחשב בסביבה, כי חייכם קודמים, ורק ע"י קירוב ולהראות אהבה תוכלו לקרבה בחזרה. וממילא זה ישפיע גם על הבת הצעירה. ובאשר לבושה מן השכנים אמרו חז"ל מוטב לאדם שיהיה שוטה כל ימיו בעיני הבריות ואל יהיה רשע שעה אחת לפני המקום, בפרט שזה בגדר הצלת נפשות ממש. ובעזה"י ע"י קירוב הלבבות והתפילות שיתקבלו ברצון תהיה לכם הצלה. ולדעתי יש לשתף את הבת הצעירה בכל המצב, לספר לה הכל על אחותה הגדולה, ולחזק את רוחה ולהפיח בה רוח חיים ובטחון עצמי בדרך התורה. באם לדעתכם אוכל לסייע בנושא, אשמח מאד לעמוד לצידכם, ואני בטוח בעזה"י שסוף הכבוד לבוא..."

במקום אחר כתב סבא זצ"ל בשם אחיו הגאון רבי חיים יעקב זצ"ל שבתלמוד תורה 'עץ חיים' למד תלמיד שובב שגרם הרבה צרות גם בביתו וגם בתלמוד תורה, ההורים סבלו ממנו עד כדי כך שהלכו להתאונן עליו בפני אבי רבי אריה זצ"ל. הילד השובב נשאר בבית והבין שכשישובו הוריו מפגישתם עם ר' אריה רק יגבר כעסם כשישמעו את מעלליו בתלמוד תורה, ובדאי ישלחוהו לישון מחוץ לבית.. פחדו גבר מרגע לרגע. כשהגיעו ההורים לר' אריה תינו לפניו את סבלם, והוא עמד משתאה: איך אתם מדברים על בנכם החביב לשון הרע? גם על בן אסור לדבר לשון הרע! הלא אני רואה בו שיש לו נשמה גדולה ורגש סוער, ומשתדל תמיד להיטיב ולהתעלות, ועוד תרוו ממנו רוב נחת. צריך הרבה סבלנות והרבה שימת לב, ולהבליט מעשיו הטובים וכו', כך האריך רבי אריה בדברים.

כששבו ההורים לביתם, התפלא הבן לראות שהוריו אינם מענישים ומרחיקים אותו אלא אדרבה מקרבים אותו בהארת פנים, לתמיהתו הם סיפרו לו שרבי אריה שימש עבורו כסניגור, ולא רק שנמנע מלספר להם על מעלליו עוד שיבח אותו והראה בו צדדים טובים.

למחרת בבוקר כשהיה צריך ללכת לתלמוד תורה, התבייש מאד להראות פניו בפני ר' אריה, שחמל עליו כל כך, ולא מצא עצה אחרת אלא להטיב באמת דרכו ולהיפך את אט לאיש אחר. ואכן במשך הזמן גדל והיה לאחד מחשובי הבעלי בתים בירושלים בעל שם טוב, ותמיד הזכיר את מי שהביאו לידי כך.

* * *

ת.

דבר נא באזני העם

"..שלא יאמר אותו צדיק 'ועבדום ועינו אותם' קיים בהם 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול' לא קיים בהם.."

האדמו"ר מקלויזנבורג סיפר כשהיה במחנה ההשמדה בשנות הזעם היה איתו איש אחד שדיבר גרמנית, ולא היה בו זיק של יהדות. האדמו"ר שמע שהאיש נאנח כל הזמן, והבין שקשה לו מאד להסתגל למצבם הנורא, והחליט להכנס עמו בשיחה. האיש סיפר לו שהוא בעצמו בא מגרמניה, ולא ידע כלל שהוא יהודי, אבל הנאצים ימ"ש חקרו על מוצאו וגילו שהורי זקנתו היו יהודים, פיטרו אותו מעבודתו ואח"כ שלחו אותו למחנות ההשמדה. המעבר הזה מאיגרא רמא לבירא עמיקתא שבר אותו לגמרי. הרבי חיזק את רוחו והפיח בו זיק של תקווה, וקירב אותו לאמונה בה'.

אמר הרבי מקלויזנבורג שבזה התיישב לו מה שאמרו חז"ל 'דבר נא באזני העם – בבקשה ממך, שלא יאמר אותו צדיק וכו', וכי בלא טעם זה אין הקב"ה ממלא את הבטחתו?!

אלא כוונת חז"ל שאפילו הרשעים ששקעו בשערי טומאה יצאו ממצרים ברכוש גדול, וע"ז אמר הקב"ה שלא יאמר אותו צדיק 'ועבדום ועינו אותם' קיים בהם בשלימות, אפילו באותם רחוקים מאד שכבר כמה דורות לא יודעים כלל שהם יהודים, וא"כ בדין הוא שגם 'ואחרי כן יצאו ברכוש גדול' יתקיים אף באותם רחוקים. כשם שיהודים הם לגבי צרות הגלות, כך יש להחשיבם כיהודים לעניין שכר הגאולה.

וזה כמו שנתבאר למעלה שאפילו החמורים של ישראל היה להם צד זכות במה שסייעו ליציאת מצרים, וכל שכן שרשעי ישראל יש בהם צד קדושה במה שנכללו בתוך כלל ישראל בצרותיהם, וצד זה יכול להגביהם ולרוממם לצאת ממצרים ברכוש גדול ולהגיע עד מעמד הר סיני.